

TAUSTAMATERJAL KAMPAANIALE "MAKE CHOCOLATE FAIR!"

1. Millest jutt?

Paljusid meist häiris BBC poolt 2010. aastal eetrise lastud telesaade "Šokolaad: kibe tõde" Lääne-Aafrika kakaoistandustes toimuvatest inimõiguste rikkumistest ning ebainimlikest töötingimustest. Maailma ühes servas elavad miljonid põllumehed, kes vaevu ots-otsaga kokku tulevad. Maailma teises servas asume meie, tarbijad, kelle šokolaaditarbimine päev-päeval kasvab, ent kes tunnevad end olukorra muutmiseks liiga abitult või ei ole põllumeeste raskest olukorrast üleüldse teadlikud. Kahe maailma vahel seisab käputäis suurfirmasid, kes valitsevad globaalset kakaoturgu ning korjavad tööstusest hiiglaslikku kasumit.

Kas Sul on tarbijana tunne, et olukorra muutmine pole sinu võimuses? **Nüüd ei pea Sa end enam abitult tundma!** Pakume võimalust, kuidas šokolaadifirmasid vastustustundlikult ja õiglaselt kakaotalunike suhtes käituma panna. "Make Chocolate Fair!" (MCF!) on rahvusvaheline kampaania, mis paneb 2013-2015 aastal noored inimesed tegutsema suurema õigluse nimel ülemaailmses kakaotööstuses. Kampaania levik ja eesmärgid on erakordsed: MCF! ulatub 16 Euroopa riiki ja seab eesmärgiks jõuda 300 000 nooreni ning koguda 100 000 allkirja petitsioonile, mis nõuab suurfirmadelt vastutuse võtmist ning šokolaadi tootmisele sotsiaalsete ja keskkonnavalaste nõuete sätestamist.

MCF!-i veavad **neli kodanikuühendust**: INKOTAnetzwerk (Saksamaa), Südwind-Agentur (Austria), Mondo (Eesti) ning Ecumenical Academy Prague (Tšehhi). Projekti on kaasatud **sidusorganisatsioonid** nendest neljast riigist ja lisaks veel **12 riigist**, tänu kellele levib meie sõnum enam kui kuueteistkümmesse Euroopa riiki.

Kampaania sihiks on jõuda tudengite, noorte lapsevanemate ning nende noorteni, kes on just iseseisvat elu alustamas. Selleks ühendame jõud **kohalike seltsidega, õiglase kaubanduse organisatsioonidega, huvitatud üksikisikute ning kodanikeühendustega**, kes aktiivselt kampaania sündmuste heaks tegutsevad. Samuti levitame oma sõnumit tehes koostööd **ajakirjanikega**: keskendudes eriti neile, kes töötavad elustiiliajakirjades või ajakirjades, mida loevad tudengid ning lapsevanemad. Samuti kaasame noorteportaalide toimetajaid.

Ole valmis tegutsema! Selleks, et kampaanias aktiivselt osaleda, on palju võimalusi:

- anna oma allkiri petitsioonile, mis nõuab šokolaadifirmadelt nii inimeste kui planeedi vastutustundlikku kohtlemist;
- tule kohtuma Lääne-Aafrika kakaokasvatajatega;
- osale šokolaadibussi Euroopa-turneel;
- osale üle-euroopalistel šokolaadiaktsiooni päevadel või korralda hoopis omaenda

üritusi.

Enne, kui pardale astud, loe veel, kust šokolaad üldse pärineb, kuidas seda valmistatakse ning millised probleemid šokolaadi tootmisega kaasnevad.

2. Lühülevaade kakao tootmisest

Šokolaadi tehakse kakaost. Kakaod saadakse kakaoubadest, mis kasvavad kakaopuu kaunades. Kakaopuu õitseb ja kannab vilja aastaringselt. Kakaokaunad valmivad puu tüvel ja peamistel okstel. Iga kauna sees on umbes 20-30 seemet, mida ümbritseb valge viljaliha. Need seemned ongi **kakaoad**. Ühe puu aastasaagist saab pool kilo toorkakaod.

Kakao kasvatamine on raske füüsiline töö. Kui kaunad on küpsed ja puudelt alla võetud, toimub nende **kääritamine, kuivatamine, puhastamine ja pakkimine**. Põllumehed müüvad pakitud kotid vahendajatele, kes need eksportijatele edasi müüvad. Toorkakao transporditakse šokolaadi tootvatesse riikidesse, kus seda **rõstitakse, purustatakse ning jahvatatakse**. Tulemuseks on **kakaovõi ja kakaopulber**, mida lisaks šokolaaditööstusele kasutatakse veel kosmeetika ning ravimite tootmises.

Kakaod toodetakse, müüakse ning tarbitakse tohututes kogustes üle terve maailma. Šokolaad on üks armastatuimaid ning tarbitavamaid maiustusi maailmas – **maailmas süüakse 3 miljonit tonni šokolaadi aastas!** Kusjuures pool maailma šokolaadist süüakse ära Euroopas ning ülejäänud kakskümmend kaks protsenti USA-s. See tähendab, et keskmiselt sööb iga eurooplane või põhja-ameeriklane 5,2 kilo šokolaadi aastas.¹

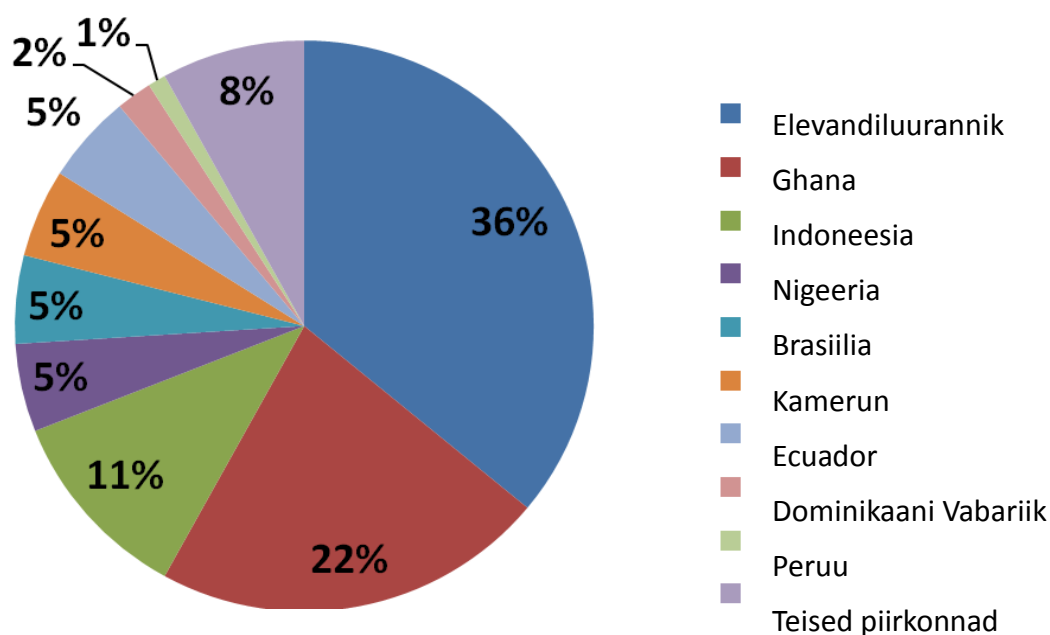
Kuigi enamik kakaod tarbitakse maailma põhjaosas, kasvab kakao hoopis ümber ekvaatori asuvas troopilises džunglivöös paiknevates 30 riigis. Kakao on peamine sissetulekuallikas 5,5 miljonile väiketalunikule ning tagab igapäevase leiva 14 miljonile põllutöölisele maailma lõunaosas². 70% maailma kakaoubadest pärineb vaid neljast Lääne-Aafrika riigist: Elevandiluurannikult, Ghanast, Nigeeriast ning Kamerunist. Elevandiluurannik üksi toodab kolmandiku maailma kakaost, olles seega maailma suurim kakaotootja. Suuruselt teine kakaotootjariik Ghana toodab 20% maailmaturu kakaost. Indoneesia, Nigeeria, Kamerun, Brasiilia ning Ecuador on samuti tähtsad kakaotootjad (vt joonis 1). Mõnedes Lääne-Aafrika riikides – näiteks Elevandiluurannikul ning Ghanas – on kakao tervelt 90% põllupidajate peamine sissetulekuallikas. Seejuures 90% kakaost üle maailma kasvatatakse väiketaludes, mille suurus on 4,8 hektarit (või vähem) ning vaid 5% maailma kakaost kasvatatakse üle 40

---

¹International Cocoa Organization (2012): *Quarterly bulletin of Cocoa Statistics, Volume XXXVIII No. 1, Cocoa Year 2011/12*, table 41

²Tropical Commodity Coalition (2010): *Cocoa Barometer 2010*, p.3; Hütz-Adams, F/ Fountain, A.C. (2012): *Cocoa Barometer 2012*, p.3

hektari suurustes kakaoistandustes³.

Joonis 1: peamised kakao tootjariigid (% maailmaturust)⁴

Globaalses kaubanduses korjavad suurema osa kasumist endale põhjapoolkeral asuvad firmad. Ka kakaoturgu kontrollib vaid käputäis suurfirmasid. Nende turuosa tõttu on neil kakao hinnale väga suur mõju. **Kakao kasvatajateni tootjariikides jõuab vaid väga väike osa ühe tavalise šokolaaditahvli hinnast:** 6,4% Ghanas, 5,7% Elevandiluurannikul⁵. 1980. aastate lõpul jõudis šokolaaditahvli hinnast talunikeni kuusteist protsenti. Võrdluseks: kakao töötajate osa on 56 protsendilt suurenenud 70 protsendile ning edasimüüjate kasum 12 protsendilt 17 protsendile – ning seda samas ajavahemikus, mil on toimunud kakaokasvatajate sissetuleku drastiline vähenemine.⁶

Rahvusvaheliste firmade ning vahendajate ekspluateerimistaktikad on viinud kakaoäri kriisini.

Kakaoubade hind on 1980. aastatest alates järsult langenud ning selle otseseks tulemuseks on kakaod kasvatavate põllumeeste sissetuleku vähenemine. Põllumehed ei suuda katta tootmiskulusid, rääkimata uutesse puudesse investeerimisest või väetiste ning putukamürkide ostmisest. Raske majanduslik olukord sunnib põllumehi istanduste töölisi

³ Ibid.; World Cocoa Foundation (2010): *Cocoa market update*, p.1

⁴ International Cocoa Organization (2012): *Bulletin Nr. 4*, November 2012

⁵ Gilbert, Christopher (2008): *Value chain analysis and market power in commodity processing with application to the cocoa and coffee sectors*. In: *Commodity market review, 2007-2008*, pp.8

⁶ Ibid. p.23

ekspluateerima ja lapstööjõudu kasutama – seda kõike selleks, et hoida kulud võimalikult väiksed. Halvimal juhul viib olukord inimkaubanduseni, mille ohvriteks on lapsed ning sel juhul on tegu väga tõsise inimõiguste rikkumisega. 1980. aastatel alanud hindade langus on sundinud põllumehi kakaotootmist lõpetama või isegi oma talu tegevuse peatama. Teenides väga väikest sissetulekut ning olles kakaoturu tegelikust olukorrast teadmatutes, on selles mängus kaotajateks kakaod kasvatavad põllumehed ning nende perekonnad. Nad on kaotajad väga tulusas kakao- ja šokolaaditööstuses, mille netomüügi väärtus aastas on umbes 80 miljardit dollarit.⁷

2012. aastal ületas kakao maailmaturu nõudlus pakkumise. Rahvusvahelise kakaoorganisatsiooni (*International Cocoa Organization* ehk ICCO) väitel peab 2020. aastaks kakaotootmist suurendama ligi 20%, et kakaonõudlusega toime tulla⁸. See on tervelt 600 000 tonni võrra rohkem kakaoubest aastas.

Suured ja ahned

Konkurentsist küllastunud kakaoturul on vaid kõputäis suuri tegijaid. Nende omavahelise kakluse tulemusena suurema turuosa ning tulude pärast kannatavad kakaotalunikud, kes saavad aina vähem ja vähem läbimüügitulu. Kakao töötlemisega on seotud peamised suurifirmad [Barry Callebaut (Šveits), ADM (USA), Cargill (USA), Petra Foods (Singapur) ja Blommer (USA)] moodustavad 56,2% ülemaailmsest toorkakao turust⁹.

Tabel 1: šokolaadimaiustuste müük 2012. aastal¹⁰

Firma	Netomüük (miljonit dollarit)	Turuosa (%)
1. Mars Inc (USA)	16,800	21
2. Mondeléz Int. Inc. (USA)	15,480	19.4
3. Nestlé SA (CH)	12,808	16
4. Hershey Foods Corp (USA)	6,460	8.1
5. Ferrero Group (ITA)	5,627	7
6. Lindt & Sprüngl AG (CH)	2,791	3.5
7. August Storck KG (GER)	2,272	2.8

⁷ Food Navigator (2011): *Business Insights report*. (retrieved from www.foodnavigator.com on 24.04.2013)

⁸ International Cocoa Organization (2008): *Quarterly Bulletin of Cocoa Statistics*

⁹ International Cocoa Organization (2012): *Quarterly Bulletin of Cocoa Statistics, Volume XXXVIII No. 1, Cocoa Year 2011/12*, Table 1

¹⁰ International Cocoa Organization (2013): *ICCO Statistics – net confectionery sales value in 2012*. Based on data from Candy Industry. Online, (<http://www.icco.org/about/chocolate.aspx>, retrieved on the 22.04.2013)

Kokku	Ca. 80,000	
-------	------------	--

Kaks kolmandikku šokolaaditootmisest kuulub seitsmele firmale. 2012. aastal oli ülemaailmse šokolaadimaiustuste turu väärtus 80 miljardit dollarit ning suure tõenäosusega kasvab see 2014. aastaks 88 miljardi dollarini.¹¹

Väikesed ja jõuetud

Kakaokaubandust kontrollivad vaid suurfirmad. Tänu oma võimule määravad nad ära kakao ostmise tingimused, fikseerides niiviisi ära ka kakao eest tasumise hinna. Kakaod kasvatavad põllumehed ei kuulu ühistutesse, neil napib ülevaade hindade arengust maailmaturul. Nad on sunnitud oma põllusaagi müüma vahendajate poolt määratud tingimustel ja hinnaga. Suurema sissetuleku teenimiseks on talunike koondumine põllumajandusühistutesse ning kakaohinna muutusest ülevaate omamine hädavajalik.

Šokolaadifirmad kasutavad oma mõjuvõimu, et hoida kakao turuhind võimalikult madal. Kannatavad talunikud, kes on alates 1989. aastast alates pideva hinnasurve all. Lisaks sellele mõjutab talunike sissetulekuid kakao saagikusest sõltuv hind. Saagikust mõjutavad nii taimehaigused, putukakahjustused, põuad, poliitilise õhkonna muutlikkus kui ka rahutused tootjariikides. Just nendest mõjutustest sõltuv sissetulek teeb talunikele majanduskulude planeerimise keeruliseks. Maailmaturu maaklerite jaoks on kõikuv hinnatase spekulatsiooniks ning tulevikutehingute sõlmimiseks aga kasumlik. Et kakaol on pikk säilivusaeg (kuni kümme aastat), saavad kaupmehed kõikuvat hinnataset kontrollida turul saadaoleva kakao kogustega. Rotterdami, Amsterdami ja Hamburgi sadamates on suured laopinnad toorkakao ladustamiseks. Tootjariikide talunikel sellised ladustamisvõimalused puuduvad.

Alates 1989. aastast pidevalt langenud kakaohinnad (vt tabel 1), kasvavad tootmiskulud ning hindade pidev kõikumine põhjustab miljonitele kakaokasvatajatele **majanduslikku ebastabiilsust ning pidevat vaesust!**

Pidevalt vähenev ning ebastabiilne sissetulek tekitab tõsiseid **probleeme nii sotsiaalsele sfäärile kui ka keskkonnale**. Sissetuleku vähenemisega lõpetavad põllumehed uuendusmeetmetesse investeerimise istandustes. Vanu ja haigeid kakaopuid ei asendata. Istanduste tööliste tervishoiu- ning majutuskulusid kärbitakse.

Selline olukord põhjustab **tööliste töötingimuste halvenemist**. Sellega rikutakse rahvusvaheliselt sätestatud inimõiguste põhimõtteid, näiteks tlnimõiguste ülddeklaratsiooni ja Rahvusvahelise tööorganisatsiooni (*International Labour Organization* ehk ILO) poolt loodud standardeid. Paljudele töölistele ei maksta piisavalt palka ega tagata inimlikke

¹¹Food Navigator (2011): *Business Insights report*. (retrieved from www.foodnavigator.com on the 24.04.2013)

majutustingimusi ning arstiabi. Samuti pole neil õigust luua ametiühinguid. Tööliste kogukondadel puudub piisav ligipääs haridusele, joogiveele ning efektiivsele kogukonnajuhtimisele.

Tabel 2: Muutused kakao hinnas* 1980-2012¹²

Aasta	Ühe tonni kakao hind (\$)	Ühe tonni kakao hind kohandatud inflatsiooniga (\$)
1980/81	2,098	5,265
1985/86	2,149	4,388
1990/91	1,193	1,969
1995/96	1,438	2,062
2000/01	990	1,253
2005/06	1,557	1,732
2010/11	3,010	3,105
2012	2,342	2,342

Selleks, et kulusid veel madalamal hoida, kasutatakse **lapstöõjõudu**. Inimkaubandus, mille ohvriteks on eelkõige lapsed, on kakaotootmise üks paljutõestatud kõrvalnähtusid. Hetkel töötab Lääne-Aafrika kakaokasvandustes kuni 2 miljonit last. Enamik neist teeb tööd, mis kahjustab tõsiselt nii nende füüsilist kui vaimset tervist ning samal ajal röövib neilt nende õiguse haridusele. Inimkaubanduse ohvriks langenud lapsed ning nende tööle sundimine on eriti suur probleem Elevandiluurannikul¹³. See on inimõiguste tõsine rikkumine ning on rahvusvahelise tööõiguse kohaselt karmilt keelatud (ILO regulatsioon 182 ning 138).

Enamikel väiketalunikel **puudub ülevaade turuolukorrast** ning teadmised selle kohta, kuidas luua ametiühinguid, et üheskoos hinnaläbirääkimisi pidada ning oma majanduslikku seisukorda parandada. Samuti puuduvad neil teadmised jätkusuutliku põlluharimise kohta, mis parandaks nende tootlikust ning saagi kvaliteeti. Maailmaturu hinnast jõuab seetõttu

¹² Hütz-Adams, F/ Fountain, A.C. (2012): *Cocoa Barometer 2012*, p.19

¹³ Payson Center for International Development and Technology Transfer (2011): *Oversight of Public and Private Initiatives to Eliminate the Worst Forms of Child Labor in the Cocoa Sector in Côte d'Ivoire and Ghana*. Tulane University. p.7

talunikeni vaid väike osa. Näiteks Elevandiluuranniku põllupidajateni jõuab vaid 40-50% ning Ghana põllupidajateni 70% maailmaturu hinnast.¹⁴

Kakaotalunikud moodustavad kakaoturul küll suure, kuid jõuetu huvigrupi. Nad ei ole organiseerunud, et oma huvisid suurte kauplejate ning šokolaadifirmade eest kaitsta. Selleks, et šokolaaditootmise ahela väärtuste muutmises kaasa rääkida, on põllumeestel vaja moodustada organiseeritud survegrupe.

Mitte-jätkusuutlik kakao tootmine

Kakaotalunike madal sissetulek ei võimalda neil investeerida oma kasvanduste arendamisse. Vanade ja haigete kakaopuude väljavahetamise asemel hakkavad põllumehed kasutama kakao kasvatamiseks rohkem maad, **tehes seda jätkusuutliku, ökoloogilise ning mitmekülgse põllumajanduse arvel**. Mitte-jätkusuutliku põllumajanduse ning väetiste ja putukamürkide valekasutuse kõige hullemateks tagajärgedeks keskkonnale on pinnase vaesumine ning vee ja mulla reostus. Jätkub vihmametsade raie uute põllumaade rajamiseks.

Loobudes muude põllusaaduste kasvatamisest on talunike sissetulek muutunud kakao tootmisest sõltuvaks, mis omakorda muudab kõikivate kakaohindade tõttu talunike sissetulekud veelgi ebastabiilsemateks ning bioloogilise mitmekesisuse hävitamise tõttu toob kaasa ökoloogilise katastroofi.

Kas sellest olukorrast on võimalik välja pääseda? Sõltumatu sertifitseerimissüsteem – üks võimalik lahendus

Piisav sissetulek ei ole ainus esmavajalik tingimus, et kakaotalunike ning nende perekondade olukorda parandada. Kogu kakao tootmisahel talunikust kuni šokolaadifirmani peab muutuma läbipaistvamaks. Kakao tootjariikides on juba tuhandeid põllumehi, kes on liitunud eetilise sertifitseerimissüsteemiga, mis tagab neile olulisi majanduslikke, sotsiaalseid, ja ökoloogilisi hüvesid. Kuid just šokolaadifirmad peaksid astuma kakaotootmise olukorra parandamiseks vajalikke samme. Eetilised sertifitseerimissüsteemid on lihtne ning läbipaistev tööriist, mille läbi firmad saavad tõestada, et neile läheb korda kakaod kasvatavate inimeste elu.

Sertifikaate väljastavad kolm põhilist sertifitseerimisorganisatsioon **Fairtrade International**, **Rainforest Alliance** ja **UTZ Certified**.

Kasutades üht neist sertifitseerimissüsteemidest, garanteerivad firmad:

- jätkusuutliku kakaotootmise, mis tagaks põllumeestele miinimumhinna hoolimata

---

14

muutustest maailmaturul (ainult õiglase kaubanduse sertifikaat);

- sotsiaalsed hüved kakaokasvatajate kogukondade arenguks: näiteks joogivesi, koolid, arstiabi (õiglane kaubandus ning UTZ);
- ILO poolt keelustatud lapstööjõu mittekasutamise (kõik sertifikaadid);
- paremad töötingimused: ohutu töörietus, arstiabi, ILO konventsioonide ning kohalike seaduste kohased töötunnid (kõik sertifikaadid);
- põllumeeste koolitamine kakaotootmise edendamiseks (kõik sertifikaadid);
- õigus moodustada ühistuid ja ametiühinguid ning organiseeruda tagamaks läbirääkimistel kohalike ning rahvusvaheliste kaubanduspartneritega tugevam positsioon (kõik sertifikaadid).

Tänu logodele on tarbijatel kergem sertifitseeritud tooteid teistest eristada. Sertifitseerimismärk tagab selle, et kogu tootmisahel alates põllumehest kuni lõpptooteni on kontrollitud sõltumatute organisatsioonide poolt. Kõik kolm logo kuuluvad vastavatele organisatsioonidele, mis sertifitseerivad ning **märgistavad šokolaadifirmade õiglaselt valmistatud tooteid.**

Fairtrade International keskendub põhiliselt väiketalunike elutingimuste parandamisele. Nende poolt sertifitseeritud toodetele antakse õiglase kaubanduse märk.

Rainforest Alliance on suunitlusega keskkonnakaitsele – eriti pööratakse tähelepanu bioloogilisele mitmekesisusele. Tooted kannavad Rainforest Alliance'i poolt sertifitseerituse templit.

UTZ Certified on pühendunud kvaliteetsete toodete jätkusuutlikule tootmisele. Toodetel on märk kirjaga "UTZ Certified".

3. Astu pardale!

Mis maitse su šokolaadil nüüd on?

Kas oled nüüd, pärast kõige selle lugemist, valmis meie kampaanias osalema? Selleks on palju võimalusi – alates lihtsalt meie sõnumi levitamisest ning petitsioonile allkirjade kogumisest kuni kampaania aktivistiks hakkamiseni.

Hakka allkirju koguma!

Kampaania põhiline tööriist on **petitsioon**, millele kogume vähemalt 100 000 inimese allkirjad üle kogu Euroopa. Petitsiooni toetades näitavad inimesed oma soovimatust leppida šokolaaditööstuse praeguste kauplemiskommetega ning avaldavad vastumeelt kakaod kasvatavate põllumeeste ekspluateerimise suhtes. Petitsioon sisaldab nelja nõudmist, mille

eesmärgiks on panna šokolaadifirmasid vastutust võtma ning parandama põllumeeste ning nende tööliste elu- ja töötingimusi ning edendada jätkusuutlikke ning mitmekesiseid põllumajandustraditsioone:

- **Tagada kakaokasvatajatele ja nende töölistele õiglane tasu**
- **Pidada kinni inim- ja tööõigustest kogu kakao tarneahela ulatuses ja võidelda laste orjatöö vastu**
- **Toetada kakaokasvatajate tegevusi jätkusuutliku ja mitmekesise põllumajanduse vallas**
- **Ühineda sõltumatu sertifitseerimis- ja järelevalvesüsteemiga**

Täpsem informatsioon meie ametliku petitsiooni nõudmiste kohta on saadaval 17 keeles. Dokument on olemas nii meie veebilehel www.makechocolatefair.org (alates 12. juunist 2013) kui ka trükiversioonina.

Allkirjade kogumine on terve kampaania raames vältav pidev tegevus. Allkirju kogutakse kahel viisil:

- **veebipetitsioonile, mis asub kampaania rahvusvahelisel kodulehel;** ka partnerid ning sidusorganisatsioonid võivad oma veebilehtedel või erinevates kanalites jagada üleskutseid ning informatsiooni veebipetitsiooni kohta
- **trükiversioonile,** millele kogutakse allkirju partnerite ning sidusorganisatsioonide, seltside ning aktivistide poolt – seda näiteks poodides või kampaania raames korraldatavatel avalikel üritustel.

Petitsioon esitatakse šokolaadifirmadele nende 2015. aasta juunis toimuval üldkogul. Sobilikel puhkudel võib kogutud allkirju esitada ka konkreetsetele firmadele juba enne antud tähtaega. Sihtfirmade esindajaid informeeritakse nii kampaania enda kui ka noorte inimeste osaluse ning nende nõudmiste kohta. Šokolaadifirmade reaktsioon ning avaldused avalikustatakse.

Hakka kampaania agendiks või aktivistiks!

Kampaania agendid ja aktivistid on need, kes loovad kampaania hinge: sinu ülesandeks saab MCF!-i sõnumi levitamine ning ürituste korraldamine oma piirkonnas. Sa hakkad koostööd tegema kampaania partner- või sidusorganisatsioonidega, kes tagavad sulle vajalikud teadmised, materjalid ning toe.

	Kampaania agendid	Kampaania aktivistid
Kes?	Üksikisikud, noorteorganisatsioonid, õpilasühendused, õiglase kaubanduse linnad, õiglase	Üksikisikud või seltsid

	kaubanduse klubid või kodanikeühendused	
Tegevused	<ul style="list-style-type: none"> • Oma võrgustikus materjalide jagamine ning nende inimesteni jõudmine, kes ei ole otseselt partner- ega sidusorganisatsioonide haardeulatuses • Ürituste korralduses abistamine ning infolettide töös kaasa löömine • Teemakohaste töötubade korraldamine • Allkirjade kogumine 	<ul style="list-style-type: none"> • Üle-euroopaliste šokolaadipäevade avalike tegevuste ettevalmistus, avalikes tegevustes kaasa löömine, oma ürituste korraldamine, kus saab kampaania infot levitada jne. • Allkirjade kogumine

Kas sa oled meie kampaania sidusorganisatsiooni liige? Loe, mida sa teha saad!

Kampaaniaga ametlikult seotud MTÜ liikmena ühes kampaaniat korraldavas riigis (Saksamaa, Austra, Eesti, Tšehhi) või ülejäänud 12 kampaaniaga seotud Euroopa riigis (Belgia, Soome, Ungari, itaalia, Leedu, Luxemburg, Läti, Holland, Poola, Rumeenia, Sloveenia, Slovakkia) saad Sa teha järgnevat:

- levitada kampaania infot ja koguda allkirju petitsioonile;
- kajastada kodulehel kampaania arengut, korraldada avalikke üritusi te korraldamine; jagada infomaterjale ja levitada pressiteateid;
- osaleda šokolaadibussi Euroopa-turneel ning üle-euroopalistel šokolaadipäevadel.

Meie kampaania individuaalse toetaja, agendi, aktivisti või kampaania sidusorganisatsiooni liikmena oled sa teretunud järgnevates üritustes kaasa lööma ning neid reklaamima:

Aeg	Üritus	Osalevad riigid
12. juuni 2013	Kampaania ametlik avamine	Saksamaa, Austria, Tšehhi, Eesti
November 2013	Ghana kakaokasvataja visiit Euroopasse	Saksamaa, Austria, Tšehhi, Eesti
5. detsember 2013	Esimene üle-euroopaline šokolaadipäev	Kõik 16 riiki *

2014. aasta munadepühad	Teine üle-euroopaline šokolaadipäev	Kõik 16 riiki *
September – oktoober 2014	Šokolaadibussi Euroopa-turnee	Kõik 16 riiki *
November 2014	Elevandiluuranniku kakaokasvataja Euroopasse visiit	Saksamaa, Austria, Tšehhi, Eesti

*Saksamaa, Austria, Tšehhi, Eesti, Belgia, Soome, Ungari, Itaalia, Leedu, Luxemburg, Läti, Holland, Poola, Rumeenia, Sloveenia, Slovakkia

Aita levitada kampaania infomaterjale!

Materjal	Saadaval alates:	Saadaval järgnevatel keeltes:
Kampaania flaier (trükisena/PDF-dokumendina)	juuni 2013	EN (PDF), CS, DE, ET
Infoleht (trükisena/PDF-dokumendina)	juuni 2013	EN (PDF), CS, DE, ET
Kampaania taustamaterjal (PDF)	juuni 2013	EN, DE
Kakaovoldik (trükisena/PDF-dokumendina)	November 2013	DE, CS
Ajalehelisa (trükisena)	2014	DE
Šokolaadibussi flaier (trükisena/PDF-dokumendina)	2014	EN (PDF), CS, DE, ET, FI, FR, HU, IT, LT, LV, NL, PL, RO, SL, SK
Aktivisti käsiraamat (trükisena/PDF-dokumendina)	2014	EN, DE
Kampaania postkaart	2014	CS, DE, ET

Kampaania plakat	2014	CS, DE, ET

See nimekiri ei ole lõplik. Palun küsi MTÜ Mondost, kas jagamiseks on olemas veel lisamaterjale.

Kampaania koduleht ning sotsiaalmeedia

Kampaania koduleht (www.makechocolatefair.org) on kasulik infoallikas, mille kaudu saad kursis olla kampaania üldiste arengutega ja lugeda uudiseid kampaanias osalevates riikides toimuvast. Kampaania rahvusvaheline koduleht on inglise keelne. Samuti on lisaks versioonid kuueteistkümnes keeles, kus iga riik teavitab oma üritustest ning uudistest.

Kodulehelt leiad:

- Petitsiooni, mille saab allkirjastada online
- kampaania taustamaterjal
- kakao ja šokolaadi ning selle probleemide ja nõudluse kohta käiva taustainfo
- PDF-dokumente allalaadimiseks
- Informatsiooni kampaanias osalemise võimaluste kohta

Kampaanial saab olema ka oma kanal **Youtube'is**, kuhu laetakse üles kampaaniaga seotud videomaterjal. Kampaaniaga seotud organisatsioonid teavitavad üldsust uudistest, üritustest ning tegevustest läbi **Facebooki**. Leia üles oma riigi organisatsioon Facebookist ning hakka selle postitusi jälgima.

Meediale:

- pressipakett
- pressiteated
- pressikonverentsid
- avalikud *happeningid*

Rahaline toetus

Meie jaoks on väga tähtis, eet kohalikud organisatsioonid levitavad kampaania sõnumit. **Rahaline toetus** on saadaval kodanikeühendustele, kes soovivad korraldada oma üritusi, mis

kampaaniga seonduvad. Tänu sellele jõuab kampaania erinevatesse geograafilistesse punktidesse ning laiema publikuni üle kogu Euroopa.

Üritused, mille jaoks on võimalik rahalist tuge taotleda:

- loengud koolides või ülikoolides
- avalikud kohtumised
- kohalikud ja regionaalsed teadvustuskampaaniad
- võrgustikuüritused (nt ümarlauad)

Rahastust saab kasutada toimumiskohtade või vajaliku tehnika rentimiseks ning esinemistasude, transpordikulude või ürituse organiseerimiskulude katmiseks.

Palun uuri MTÜ Mondost rahastustingimusi täpsemalt.

4. Meie kontaktid

INKOTA-netzwerk (Saksamaa): makechocolatefair@inkota.de

Südwind-Agentur (Austria): makechocolatefair@suedwind.at

Ecumenical Academy Prague (Tšehhi): marketavink@ekumakad.cz

Mondo (Eesti): makechocolatefair@mondo.org.ee

5. Lisainformatsioon

Kakao kohta

- *Kakaobaromeeter* – http://www.cocoabarometer.org/Cocoa_Barometer/Download.html
- *Rahvusvaheline kakaoorganisatsioon* – <http://www.icco.org/>
- *Maailma kakaofond* – www.worldcocoafoundation.org

Lapstööjõu kohta

- *Rahvusvaheline tööorganisatsioon (ILO): Lapstööjõu kaitmise rahvusvaheline programm (IPEC)* – <http://www.ilo.org/ipecc/lang--en/index.htm>
- *Rahvusvaheline tööõigusfoorum* – <http://www.laborrights.org/stop-child-labor/cocoa-campaign>
- http://laborrightsblog.typepad.com/international_labor_right/cocoa/

Sõltumatute sertifitseerimissüsteemide kohta:

- *Fairtrade International* – <http://www.fairtrade.net/>

- *Rainforest Alliance* – <http://www.rainforest-alliance.org/>
- *UTZ Certified* – <https://www.utzcertified.org/>

Videomaterjaid

- *Miki Mistrati: The Dark Side of Chocolate* – <http://www.youtube.com/watch?v=7Vfbv6hNeng>
- *BBC: Chocolate The Bitter Truth* – http://www.youtube.com/watch?v=LD85fPzLUjo&playnext=1&list=PLA5F7D4302C9ED514&feature=results_main

Lisainfo: www.makechocolatefair.org